

80 år efter redningen af danske jøder.

*Fortællingen er blevet politisk redskab.
Historien om danskernes indsats under jødeaktionen i 1943 er blevet
en del af Danmarks udenrigspolitik.
Men det er en forsimplet historie, der sælges, siger historikere.*

Niels Hein
Journalist

Da statsministeren i 2020 mødtes med Israels præsident Reuven Rivlin, besøgte hun danske jøder, der flygtede over Øresund, og som i dag bor i Israel.

80 år efter at fiskekutteren Thor reddede jøder over Øresund i oktober 1943, har den taget en sidste, men noget længere rejse.

I bugen af et containerskib er Thor blevet fragtet fra Køge til Saint Petersburg, USA, hvor den skal udstilles i The Florida Holocaust Museum.

Det er den fjerde danske kutter, der er blevet solgt til et udenlandsk museum, og netop nu efterslyses endnu en båd til et museum i Panama i Mellemamerika.

For blandt Danmarks populære eksportvarer findes ikke kun lægemidler, vindmøller, Lego og cykelkultur, men også den unikke historie om, hvordan civile danskere hjalp flere end 7000 jøder fra det besatte Danmark til det neutrale Sverige i oktober 1943.

I de seneste årtier er historien blevet en del af den såkaldte danske "soft power" - altså en indflydelse gennem værdier, kultur og gode fortællinger frem for alene militær eller økonomisk magt.

Det fortæller Anne Dorthe Riggelsen, Danmarks ambassadør i Egypten, og tidligere ambassadør i Israel og Frankrig.

"Det er en efterspurgt historie, fordi den står tilbage som et lille lyspunkt i den grufulde historie om holocaust, og det er en god historie for Danmark, fordi den fortæller om et samfund, hvor demokrati og sammenhængskraft sejrede over undertrykkelse og forfølgelse," siger Anne Dorthe Riggelsen.

Udenrigsministerium bag markering

Den historiske begivenhed bliver ikke kun benyttet som et udenrigspolitisk redskab, når statslederne fra Israel og Danmark besøger hinanden, men også under de tilbagevendende markeringer.

I år har Udenrigsministeriet indtaget en aktiv rolle i markering af 80-året for jødeaktionen. Ministeriet koordinerer en lang række aktiviteter og står samtidig bag et nyt undervisningsmateriale, der skal distribueres i hele verden.

Materialet indeholder pointer om, at "et mangfoldigt samfund, der accepterer alle dets medlemmer, er stærkt, robust og bedre end et homogent samfund," og at der kan være tilfælde, "hvor du er nødt til at handle, selvom det kan bringe dig i fare", som der står.

Anne Dorthe Riggelsen var som ambassadør i Israel med til at udtænke projektet, som er et godt eksempel på, at "soft power" ikke primært er rettet mod politikere og beslutningstagere, men hele befolkninger:

"I bund og grund handler det om at få folk til at kunne spejle sig i vores værdier og vores niveau af åbenhed og sammenhængskraft," siger Anne Dorthe Riggelsen.

At man herhjemme er begyndt at åbne for fortællingens skyggesider - at nogle jøder oplevede, at de ikke havde noget hjem at vende tilbage til, fordi det var blevet overtaget af andre - er der endnu ikke efterspørgsel på i udlandet, forklarer Anne Dorthe Riggelsen. Men det kommer:

"Skyggesiderne hører også med til historien og skal kunne fortælles. At komme dertil som nation, at man åbent kan fortælle om historiens skyggesider, er svært, faktisk sværere end at sælge vindmøller. Hvad man til gengæld opnår, er at blive anset som troværdig, og det er en valuta, man slet ikke kan prissætte."

Problematisk brug

Det undervisningsmateriale, som blandt andet Udenrigsministeriet står bag, repræsenterer en relativt unuanceret udgave af jødeaktionen. Det vurderer historielektor Sofie Lene Bak fra Københavns Universitet:

"Der er tale om en meget traditionel fortælling med fokus på redningsmændene, rensed for ubehageligheder som betalingen for overfart eller jødernes problemer ved hjemkomsten. Den største udfordring er dog, at man vil gøre begivenheden til en heltefortælling om det danske samfund og en moralsk målestok, som andre skal stræbe efter. Men sandheden er jo, at forholdene i Danmark dengang var helt unikke," siger Sofie Lene Bak, med henvisning til besættelsesmagtens tilbageholdenhed.

Hun mener, at den politiske brug af jødeaktionen, som afspejles i Udenrigsministeriets undervisningsmateriale og i de tilbagevendende markeringer i Danmark, er problematisk. Det er dog ikke en dansk opfindelse:

"Især i amerikansk litteratur og film er der en tendens til at fremhæve helte og nedtone de mere problematiske sider af begivenheden - en tradition vi har overtaget herhjemme," siger hun.

Sofie Lene Bak mener, at den mere aktivistiske udenrigspolitiske brug af begivenheden hænger sammen med, at Danmark siden 1990'erne har søgt at knytte sig tættere til USA. Historiker og journalist Bent Blüdnikow mener, at det går længere tilbage:

"I slutningen af Anden Verdenskrig stod de danske politikere i en uheldig situation. Vores tætte samarbejde med nazisterne, vores eksport af landsbrugsvarer og bidrag til at bygge tysk infrastruktur udgjorde et problem, ikke mindst fordi det havde styrket tyskerne og forlænget krigen. Men her blev redningen af jøderne en billet til det gode selskab og sikrede, at vi endte på den rigtige side af historien," siger han.

Ikke tænkt sig at deltage i hyldest

Dengang fejede man samarbejdspolitikken og afvisningen af jødiske flygtninge før Besættelsen ind under gulvtæppet, ligesom Danmark lod udlandet beholde den mytologiserede version af jødeaktionen, mener Bent Blüdnikow.

"I USA opfattedes Danmark som et jødevenligt land, hvor kongen havde redet rundt med davidsstjernen på uniformen, og hele befolkningen havde trodsset besættelsesmagten for at redde deres jødiske landsmænd."

Han mener, at der går en lige linje fra efterkrigstidens mytologisering til dette års markering af begivenheden, der kulminerer den 8. oktober i en forestilling på Det Kongelige Teater, hvor både statsministeren og Dronningen deltager i markeringen af "vigtigheden af social sammenhængskraft, civil courage og personligt ansvar," som det lyder i programmet.

Bent Blüdnikow, som ellers vil deltage i flere af de mange aktiviteter og foredrag, der er planlagt gennem oktober i anledningen af 80-året, fravælger forestillingen på Det Kongelige Teater.

"Jeg vil ikke sidde og være med til en hyldest, hvor man undlader den mørke del af historien. Jeg mener, at indsatsen skal hyldes, men det er beskæmmende ikke at fortælle hele sandheden. Og det gælder også, når Udenrigsministeriet sælger historien i USA."

Venligst sakset fra Kristeligt Dagblad den 29. september 2023.